Time: 2 Hours **Marks: 60**

Q1. Answer Any 6 in not more than 2 sentences: **[12]**

1. Who declares an area as a "National Park "under Wildlife (Protection) Act, 1972?
2. What is an "Educational Institution" as per the Noise Pollution Rules, 2000?
3. Define "Pollution" under the Water (Prevention and Control of Pollution) Act, 1974.
4. Give two examples of Bio-medical Waste as per Biomedical Waste (Management and Handling) Rules 2016.
5. Define "facility" as per the Hazardous Waste Management Rules, 2008.
6. Explain the concept of Intergenerational Equity.
7. Define "Environment" as per Environment (Protection) Act, 1986.
8. Define "Timber" as per the Indian Forest Act, 1927.
9. Explain the " Precautionary Principle".
10. What is India's Eco-Mark?

Q2. Write Short Notes on Any Two of the following: **[12]**

1. Segregation, Transportation and Storage of Bio-medical Waste as per the Biomedical Waste Management Rules, 2016.
2. Joint Boards under the Water (Prevention and Control of Pollution) Act, 1974
3. Rio Conference 1992
4. Noise Pollution (Regulation and Control) Rules, 2000

Q3. Answer Any Two of the Following: **[12]**

1. The Municipal Body of town ABC and the Town Council have failed to build a proper sewer and drainage system for a housing society. This has led to accumulation of filth and human excrement causing an unhealthy environment for the residents.

a) How can the residents use the provisions of I.P.C. and Cr.P.C. for legal redressal?
b) Cite the landmark judgment by the Supreme Court of India having similar facts.

2. The State Government has issued a notification declaring an area as reserve forest. This area is inhabited by indigenous tribes. The tribes claim that they are dependent on the produce (Tendu leaves and fish from the river flowing in the reserve forest) for livelihood and medicines. The Government on the other hand states that they will be given alternative employment and right to plants for medicinal purpose but will not be entitled to the forest produce.

a) What are the types of forests as per the Indian Forest Act, 1927?
b) On what grounds can the tribes file a writ petition?

3. The State Government sets up thermal power project to meet the electricity requirement of the city. During the Environmental Impact Assessment, it was reported that the ash content of the air will increase but within the scientifically prescribed standards. The village where the

65883E579A6051360AA3A1A975069129

thermal power plant was set up would get subsidized electricity. After a few years, the cotton crop yield dropped as the soil quality was unfit for growing cotton.

a) Explain the concept of sustainable development.
b) State the phases of the Environment Impact Assessment process followed in India.

4. A number of tanneries were located on the banks of a river. They were discharging trade effluents without primary treatment. The water in the river became polluted and unfit for human consumption. A writ petition was filed against the owners of the tanneries, State Pollution Control Board and the municipal authority of the State.

a) What is the offence that the tanneries have committed and what is the penalty for the offence as per the Water (Prevention & Control of Pollution) Act,1974?
b) Cite the landmark judgment by the Supreme court of India having similar facts.

Q4. Answer any Two of the following **[24]**

1. Explain using case laws how the Supreme Court of India has protected various aspects of the environment.
2. Explain the salient features of the Wildlife (Protection) Act, 1972.
3. Explain the process of collection of samples under the Air (Prevention and Control of Pollution) Act, 1981.
4. What are the powers given to the Central Government under Environment (Protection) Act, 1986 for protecting the environment?

65883E579A6051360AA3A1A975069129

(मराठी रुपांतर)

वेळ : २ तास **गुण :६०**

प्र. १ १० पैकी ६ मध्ये एक किंवा दोन वाक्यात उत्तर द्या. **(१२)**

१. वन्यजीव (संरक्षण कायदा), १९७२ अंतर्गत "राष्ट्रीय उद्यान" क्षेत्र म्हणून कोण घोषित करतात?
२. ध्वनी प्रदूषण नियम, २००० नुसार "शैक्षणिक संस्था" म्हणजे काय?
३. जल (प्रतिबंध आणि प्रदूषण नियंत्रण कायदा), १९७४ अंतर्गत "प्रदूषण" ची व्याख्या सांगा.
४. बायोमेडिकल वेस्ट (व्यवस्थापन आणि हाताळणी) नियम, २०१६ नुसार जैव-वैद्यकीय कचऱ्याची दोन उदाहरणे द्या.
५. घातक कचरा व्यवस्थापन नियम, २००८ नुसार "सुविधा" ची व्याख्या परिभाषित करा.
६ इंटरजनरेशनल इक्विटी संकल्पना स्पष्ट करा.
७ पर्यावरण (संरक्षण) कायदा, १९८६ नुसार "पर्यावरण" ची व्याख्या परिभाषित करा.
८ भारतीय वन अधिनियम, १९२७ नुसार "लाकूड" ची व्याख्या परिभाषित करा.
९ "सावधगिरीचा सिद्धांत" स्पष्ट करा.
१० भारताचा इको-मार्क म्हणजे काय?

प्र. २ टीपा लिहा (कोणत्याही २) **(१२)**

१. बायोमेडिकल वेस्ट (व्यवस्थापन आणि हाताळणी) नियम, २०१६ नुसार बायोमेडिकल वेस्टचे पृथक्करण, वाहतूक आणि साठवण.
२ जल (प्रदूषण प्रतिबंध आणि नियंत्रण) कायदा, १९७४ अंतर्गत संयुक्त मंडळे
३ रिओ परिषद ,१९९२
४ ध्वनी प्रदूषण (नियमन आणि नियंत्रण) अधिनियम, २०००

प्र. ३ कोणत्याही २ समस्यांची उत्तरे द्या **(१२)**

१. गृहनिर्माण संस्थेसाठी योग्य गटार आणि सांडपाण्याची व्यवस्था तयार करण्यात "अबक" शहराची नगरपालिका आणि नगर परिषद,अयशस्वी ठरल्या आहेत. त्यामुळे अस्वच्छता निर्माण होऊन आणि मानवी मलमूत्र साचून रहिवाशांसाठी अस्वच्छ वातावरण निर्माण झाले आहे.
(अ) कायदेशीर निवारणासाठी रहिवासी भारतीय दंड संहिता आणि फौजदारी प्रक्रिया संहिताच्या तरतुदींचा वापर कसा करू शकतात?.
(ब) समान तथ्य असलेल्या भारतीय सर्वोच्च न्यायालयाच्या ऐतिहासिक निकालाचा संदर्भ द्या.

२. राज्य सरकारने एक अधिसूचना जारी करून एक क्षेत्र राखीव जंगल म्हणून घोषित केले आहे. या क्षेत्रात आदिवासी जमातींची वस्ती आहे. आदिवासींचा दावा आहे की ते उपजीविकेसाठी आणि औषधांसाठी जंगलातील उत्पादनांवर (राखीव जंगलात वाहणाऱ्या तेंदूपत्ता आणि मासे) अवलंबून आहेत. दुसरीकडे सरकार सांगते की त्यांना पर्यायी रोजगार आणि औषधी कारणासाठी वनस्पतींचा अधिकार दिला जाईल पण वनोपजावर त्यांचा हक्क असणार नाही.
(अ) भारतीय वन अधिनियम, १९२७ नुसार जंगलांचे प्रकार कोणते आहेत?
(ब) आदिवासी कोणत्या आधारावर प्राधिलेख (रिट) याचिका दाखल करू शकतात?

65883E579A6051360AA3A1A975069129

३. शहराची विजेची गरज भागवण्यासाठी राज्य सरकार औष्णिक ऊर्जा प्रकल्प उभारते. पर्यावरणीय प्रभाव मूल्यांकनादरम्यान, असे नोंदवले गेले की हवेतील राखेचे प्रमाण वाढेल परंतु वैज्ञानिकदृष्ट्या निर्धारित मानकांमध्ये राहील. ज्या गावात औष्णिक वीज प्रकल्प उभारला जाईल, त्या गावाला अनुदानित वीज मिळेल. काही वर्षांनी कापूस पिकाच्या उत्पादनात घट झाली कारण मातीची गुणवत्ता कापूस पिकवण्यासाठी अयोग्य होती.
   (अ) शाश्वत विकासाची संकल्पना स्पष्ट करा.
   (ब) भारतातील पर्यावरण प्रभाव मूल्यांकन प्रक्रियेचे टप्पे सांगा.

४. नदीच्या काठावर अनेक टॅनरीज होत्या. ते प्राथमिक प्रक्रिया न करता व्यापारातील सांडपाणी नदीत सोडत होते. नदीतील पाणी प्रदूषित होऊन मानवी वापरासाठी अयोग्य झाले आहे. टॅनर मालक, राज्य प्रदूषण नियंत्रण मंडळ आणि राज्यातील महापालिका प्राधिकरणाविरुद्ध प्राधिलेख (रिट) याचिका दाखल करण्यात आली.
   (अ) पाणी (प्रदूषण प्रतिबंध व नियंत्रण) अधिनियम, १९७४ नुसार टॅनरींनी कोणता गुन्हा केला आहे आणि गुन्ह्यासाठी काय दंड आहे?
   (ब) तत्सम तथ्य असलेल्या भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या ऐतिहासिक निकालाचा संदर्भ द्या.

प्र. ४ खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या (कोणतेही २). **(२४)**

१. भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाने पर्यावरणाच्या विविध पैलूंचे संरक्षण कसे केले आहे हे न्यायालयीन खटल्या द्वारे स्पष्ट करा.
२. वन्यजीव (संरक्षण) अधिनियम, १९७२ ची ठळक वैशिष्ट्ये सांगा.
३. हवा (प्रदूषण प्रतिबंध आणि नियंत्रण) अधिनियम, १९८१ अंतर्गत नमुने गोळा करण्याची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
४. पर्यावरण संरक्षणासाठी पर्यावरण (संरक्षण) कायदा, १९८६ अंतर्गत केंद्र सरकारला कोणते अधिकार आहेत?